

ritarna E. Brenner (Vg 87, 94, 95), J. Leitz (Vg 84, 92, 96, 97) och P. Törnwall (Vg 90). Samtliga 8 äro återgivna i *Bautil* (1750). Från slutet av 1700-talet ha vi säkra uppgifter om ytterligare 2 inskrifter: Vg 80, 93. Dessa 2 jämte de tidigare kända 8 ingå i J. G. Liljegrens *Runurkunder* (1833). På 1800-talet tillkommo 6 stycken: Vg 81–83, 86, 88, 91. De senaste tillskotten, på 1900-talet, äro tre: Vg 85, 89, 111. Så sent som år 1951 gjordes återupptäckten av ett fragment tillhörande den till största delen förkomna stenen Vg 87.

Bjärka sn, Dagsnäs. Se Vg 59, 67, 122, 184, 186.

På en upplagd stenkulle i Dagsnäs park, 75 m. N om manbyggnadens norra gavel, finnes en stenhäll rest, på vilken Per Tham med runor har låtit rista vissa data i gårds- och parkanläggningens historia.

80. Bjärka sn, Härlunda kyrka.

Litteratur: L 1560. O. Benedicti, Anteckning [1672] (avskrift av J. P. Carlmark, ävensom dennes kommentar, i *Antiqviteter* 1, Stifts- och Landsbibl., Skara); C. G. G. Hilfeling, Anteckning (i: J. G. Liljegren, *Fullständig Bautil*, ATA); N. H. Sjöborg, *Svenske fornlämningar* 1832, s. 7 f. (ATA, ett ex. jämväl i KB F m 21); J. P. Carlmark, *Fornlämningar inom Skara församling*, 1864 (Stifts- och Landsbibl., Skara); K. Torin, *Runinskrifter ... nu ej tillfinnandes* (VFA); S. Gardell, *Gravmonument från Sveriges medeltid* 1 (1937, rev. 1945), nr 638.

Avbildningar: Hilfeling, osign., laverad teckning (i a. a.); Sjöborg, bläckteckning (i a. a.); bläckteckning i Carlmark a. a. 1864 (foto i ATA).

Runstenen är numera förkommen.

I J. P. Carlmark, *Antiqviteter* 1, finns följande anteckning [1672] av komminister Olaus Benedicti i avskrift av Carlmark: »En sten uti Härlunda Kyrkas Vapnhus med runebockstäfver är förd ifrån Gudhems kloster, så stor som en likhall och är nu i två delar sprucken.» Carlmark tillägger: »Är förmodligen den samme Runsten, som finnes på Härlunda n.v. Kyrkogård». — C. G. G. Hilfeling, som har sett stenen och lämnat en teckning av den (bevarad i *Fullständig Bautil*), skriver i anslutning till denna: »Den 1. Julij 1788 besågs och afritades denne Runesten; som ligger på Bierka bys förriga Kyrkogård; hvilken jämte det en del af Inscription är oläselig, ej tyckes vara rätt gammal eller ägta». — N. H. Sjöborg börjar sin beskrivning av stenen på följande sätt: »På Herrlunda gamla kyrkogård är äfven en förut ej uppgifven sten hvilken här visas».

Proveniensen torde numera icke med absolut säkerhet kunna fastställas. Såväl Bjärka som Härlunda kyrkor äro raserade och kyrkogårdarna övergivna, och de båda förutvarande, självständiga socknarna ha nu gemensam kyrka i Bjärklunda. Härlunda gamla kyrka låg vid komministerbostället och Bjärka ej långt från Hornborgasjön (O. Sjögren, *Sverige* 3, s. 538). Troligen har Benedicti och Sjöborg rätt: Stenen har funnits vid Härlunda kyrka, först förvarad i vapenhuset, senare på kyrkogården. Att den var intagen i vapenhuset är ett visst stöd för Benedictis uppgift, att den kommer från Gudhems kloster.

Uppgift om stenmaterialet saknas. Stenen skall ha varit nära 2 m. lång och intill 0,70 m. bred (Hilfeling). Utom inskriften bär stenen en figural utsmekning, en man bärande ett processionskors.

Inskrift (enligt Hilfelings teckning):

... - rn : kerpi : stin : gnumante ... oper : sinum

5 10 15 20 25

[Bio]rn gærði sten gnumante, [br]oður sinum.

»Björn gjorde stenen åt gnumante, sin broder.»

18 – 578280. *Västergötlands runinskrifter*.

Fig. 119. Vg 80. Bjärka sn, Härlunda kyrka. Efter teckning av Hilfeling.

Till läsningen: Inskriftens båda namn ha lästs olika. Sjöborg: **arni, kaumale**; Gardell: ... **rni, gnumæte**. Ingen av det sista namnets former svarar mot något tidigare känt namn.

Oavsett den något tvivelaktiga ornamentala utformningen tala språkliga skäl för att inskriften är av tämligen sent datum. Måhända är ristningen en efterbildning.

81. Broddetorps sn, gamla kyrkogården. Nu i Skara museum.

Pl. 65–67.

Litteratur: T 30. H. Hildebrand, Valle härad, Reseberättelse från 1871 (ATA), Svenska runristningar (i: VHAA:s Månadsblad 1877, s. 545 f.), Några ord om Västergötlands äldre medeltidskonst (i: Svenska fornminnesföreningens tidskrift 5, 1881–83, s. 257 f.); O. v. Friesen, i Fornvännen 1919, s. 121, i Runorna (Nord. kultur 6, 1933), s. 234; K. E. Sahlström m.fl., Gudhems härads fornminnen (1932), s. 139; O. Sjögren, Sverige 4 (1933) s. 396; S. Gardell, Gravmonument från Sveriges medeltid 1 (1937, rev. 1945), nr 670.

Äldre avbildningar: O. Erlandsson, träsnitt (i T 30); Gardell a.a. 2 (1937, rev. 1946), s. 58.

Runstenen förvaras i Skara museum, inv.nr 7.791. Den utgöres av en trefasad lockhäll till en gravkista. K. Torin iakttog stenen år 1869 »liggande upp och ned vänd i muren, som skiljer kyrkogården från pastorsboställets bakgård». Den uttogs sedermera ur Broddetorps gamla kyrkogårdsmur och införlivades 1870 med Skara museums samlingar.

Sandsten. Längd 1,80 m., bredd 0,78 m. Hällen är avslagen vid ena ändan, varigenom inskriften nu är ofullständig. Läsningen börjar med runraden (A) närmast hällens krön och fortsätter därefter med runraden (B) vid basen. Mittpartiet av stenens runristade skråsida upptages av ett livsträdsornament, den andra skråsidan av en akantusranka nederst och ovanför denna en ranka av kvastpalmetter.

Inskrift:

A. **benðikt · romfarari : let gera : hualf : þenna : ifir · magnus · ꝥoþan dræg · - - - - s . . .**

B. **ok : do : ʒan om nat : firir · þeira : postla : messoaftan : simonis : æt iute : in þat er ·**

ret · hu . . .

120

Benedikt romfarari let gæra hvalf þenna yfir Magnus, goðan dræng ... Ok do hann om natt fyrir þeira postla mæssoafan Simonis et Iudæ. En þat er rett hv[ærium at biðia Pater].

»Benedikt romfarare lät göra denna gravvård över Magnus, en god ung man ... Och han dog under natten före apostlarna Simons och Judas' mässafton. Envar bör (här bedja Pater noster).»

Till läsningen: Inskriften är i början otydlig, r. 1–16. I r. 4 finnas endast svaga spår av hst och inga spår av bst. 6 **k** har endast svaga spår av bst, detsamma gäller 7 **t**. Punkten i 20 **g** är osäker, likaså i 40 **g** och 52 **g**. 44 **k** är i det närmaste utplånad. I 46 **þ** är bst mycket otydlig. R 53–54 äro skadade i toppen, där inga bistavar kunna iakttagas. R. 54 har möjligen **n**-bst. Av r. 55–56 finnas inga säkra spår av bistavar. Därefter ser man två huvudstavar och sedan delar av en säker **s**-runa (59). Även B-raden är mycket otydlig i början. Av de 6 första runorna (60–65) finnas endast svaga spår. I 68 **m** är högra bst osäker. R. 106 är stungen **þ**-runa. 122 **u** har hela hst och toppen av bst bevarade.

Torin sökte förgäves läsa inskriften. På grundval av hans uppgifter lämnade G. Stephens följande försök till supplerings av inskriften:

A: **erikr : eps : skarens : let : gera : hualf : þensa : eftr : magnus : faþer : bep : pater : nos . . .**

B: **satte : sten : þense : firar : þeira : postla : messo : afton : simonis : a : þiu : teonþa : iar : rethar . . .**